

PERFORATIE HENNY

(Door P.C. Korteweg, in blad Taak & Tolk, oktober 1955; uit: Perfinpost nr 137, september 2021)

Van verschillende zijden werd mij het Juli-nummer van 'Taak & Tolk' toegezonden met de uitnodiging mijn krachten eens te willen beproeven op het mysterie der 'Henny'-perforatie in de postzegels, door de Nederlanden van 1845 reeds in 1894 op het moederkantoor in Zutphen gebruikt.

Voor het onderwerp was ik direct om meerdere redenen enthousiast, waarvan ik er twee wil opnoemen. Vooreerst riep deze aangelegenheid zéér oude herinneringen bij mij op en voorts bezit ik een uitgebreide postale bibliotheek, met behulp waarvan e.e.a. mogelijk tot klaarheid te brengen zou kunnen zijn. In de jaren 1896-1899 hielden wij, schooljongens, wonende in het toen nog nauwelijks bestaande Amsterdam-Zuid, postzegelsociëteit aan de achterzijde van de rode kiosk op het Leidse Plein. Een oude grijze juffrouw, die wij overigens niet de minste aandacht schonken, verkocht door haar loketje, dat uitkeek op de toen gloednieuwe Stadsschouwburg, kranten en tijdschriften. Wij waren 'vergevorderde' verwoede verzamelaars en wij wisten álles.

In 1898 verscheen b.v. in Suriname een serie 10 cts-opdrukken op de restanten van postzegels met de beeltenis van Willem III. Die verklaarden wij ogenblikkelijk voor vals (!), want de koning was immers al 8 jaar dood?

Lang voor dien hadden wij toevallig al eens een blik geworpen op het serveerblaadje van het loketje en bemerktedat de grijze juffrouw ook ongebruikte Nederlandse postzegels verkocht! Zij steeg daarmee geweldig in onze achting, maar hoezeer viel zij weer terug tot het onbelangrijke mensje van voorheen, toen ons bleek, dat die paar postzegeltjes, die zij in voorraad had, zonder uitzondering beschadigd waren, te weten geperforeerd met een enorme letter 'K', even onbegrijpelijk als afschuwelijk.

Deze oude herinnering kwam weer boven, toen ik las van die HENNY-perforatie anno 1894, even onverklaarbaar als die grote 'K', nu bijna 60 jaar geleden, van de - overigens doodeenvoudig - Amsterdamse Kiosk Onderneming.

Afb. 1: perfin K 1 uit 1897

Die letter 'K' als perforatie kwam ik in latere jaren nog wel eens meer tegen, óók bij de postzegels van Willem III. Inderdaad bemoeide de Minister van Financiën zich reeds vroeg met deze z.g. firmaperforatie.

Bij resolutie M. v. Fin. dd. 31 Maart 1875 nr. 99, Circulaire Posterijen 955, art. 2 werd bepaald:

“Op daartoe door belanghebbenden aan dit Departement ingediend verzoek is vergunning verleend om, ter voorkoming van misbruiken door personen in hunnen dienst, de frankeerzegels, welke zij voor hunne briefwisseling bij hoeveelheden inslaan, van een droog ingedrukt of door fijne doorboring verkregen naamcijfer of ander merk te voorzien, mits in dier voege aangebracht, dat de duidelijkheid der beeltenis en der waardevermelding van het frankeerzegel niet geschaad wordt. De aldus gemerkte, tot kwijting van het port of regt gebezigde frankeerzegels worden op de kantoren op de gebruikelijke wijze van den afdruk van den vernietigingsstempel voorzien. De ambtenaren onthouden zich echter zorgvuldig van het uitoefenen van enig toezigt ten behoeve van belanghebbende, op het verbruik der met hun merk geteekende zegels.”

De bedoeling was duidelijk, men stond toe dat de postzegelkassen door middel van deze perforatie beschermd werden tegen diefstal door eigen personeel. Niemand van het personeel zou een brief aan zijn verloofde of familie durven verzenden met geperforeerde zegels van ‘de baas’ en elke handelswaarde was aan die zegels ontnomen. Nadrukkelijk bemoeiden Posterijen zich niet met frauduleus gebruik. Nederland volgde in 1875 het voorbeeld van Engeland, dat deze firmaperforatie reeds een 20 tal jaren toestond. Merkwaardig genoeg werd in de Wet van 15 April 1891 ‘tot regeling der brievenposterij’ helemaal niet gesproken van die toestemming tot het aanbrengen van firmaperforatie. Art. 21 zegt slechts dat het porto zal worden voldaan "door middel van postzegels".

Doch per 14 December 1895 volgde er een Koninklijk Besluit, ingaand 27 December 1895, luidende in art. 11 paragraaf 3:

"De postzegels behooren gaaf en ongeschonden te worden vastgehecht aan de adreszijde der stukken; zij mogen echter geperforeerd zijn op eene door den Directeur Generaal der Posterijen en Telegrafie goed te keuren wijze."

En de verzamelde Voorschriften zeggen dienomtrent:

"Zij die gebruik wenschen te maken van frankeerzegels, welke door middel van perforatie (doorboring) zijn voorzien van een naamcijfer of ander merk teeken, behooren vooraf een ontwerp van het perforatiemerk, of van het geperforeerde zegel zelf, in duplo, ter goedkeuring aan den directeur-generaal in te zenden. Een dezer merken of zegels zal worden gedeponeerd ten kantore van de plaats waar zij, die daarvan gebruik maken, gevestigd zijn.

De ambtenaren behooren er op toe te zien dat in hunnen standplaats voor de frankeering geen gebruik gemaakt wordt van zegels, welke wat de wijze van perforeering betreft, niet vooraf aan de goedkeuring van den directeur-generaal zijn onderworpen."

Hiermee werd de zaak dus omgedraaid. Waren de grootverbruikers sinds 1875 vrij geweest in de keuze van ‘naamcijfer’ of ‘merk’ (‘K’ en ‘HENNY’), behoudens het voorbehoud van resterende duidelijkheid en hadden de postambtenaren er niets mee uitstaande, nu moesten plotseling de postambtenaren de perforaties verifiëren met een gedeponeerd monster der perforatie, die alleen de Directeur-Generaal mocht goedkeuren.

Het wil ons voorkomen dat de perforatie 'HENNY' door het moederkantoor te Zutphen wel zal zijn aangevraagd op zéér laagstaand aangebrachte perforaties, opdat volgens voorschrift de beeldenaar van H.M. niet praktisch onherkenbaar zou blijken te worden! En toen het hoofdkantoor van de Nederlanden van 1845 in het jaar 1897 van Zutphen naar Den Haag werd overgebracht, moest voor gebruik aldaar bij de Directeur-Generaal opnieuw toestemming voor de 'HENNY'-perforatie worden aangevraagd.

Het blijkt ook in de praktijk dat er twee licht afwijkende, HENNY-perforaties bestaan, één die door Zutphen en de ander die door Den Haag gebruikt werd. (Zie afbeeldingen 2 en 3).

Afb. 2: perfin Henny 1 (Zutphen)

Afb. 3: perfin Henny 2 (Den Haag)

In 1925 wordt een dienstorder vastgesteld dat het voorkomt dat belanghebbenden gefrankeerde couverts, postwisselformulieren e.d. aan de correspondenten verzenden, waarvan de zegels van hun firmaperforatie voorzien zijn en dat het deze relaties vergund is die geperforeerde zegels elders te gebruiken, waar ze dus niet ingeschreven staan. Als de Nederlanden van 1845 dus eens iemand een franco-couvert voor antwoord toezonden, kan het voorkomen dat de HENNY-perforatie óók elders gebruikt werd dan te 's-Gravenhage en Zutphen! In de praktijk gebeurde dit reeds lang vóór 1925. Wij zagen zelfs een zegel met afbeelding van Willem III met nummerstempel uit Breda.

Posterijen hebben steeds service gegeven. Voor de kleinverbruikers verschenen de postzegelboekjes, bevattende de zegels van één of verschillende waarden. Voor de grootverbruikers maakte men rollen: sinds 1915 zelfs pasklaar op tweeërlei asdikten, sedert 1918 naar verkiezing brede rollen, met de postzegels naast elkaar en smalle rollen, met de postzegels boven elkaar en dan 500 of 1000 zegels per rol.

Die rollen werden vervaardigd uit stroken postzegels, die men aan elkaar plakte met behulp van kleine lipjes, geknipt van de velranden. En een machientje bevochtigde de zegels en sneed ze keurig af.

Maar de techniek en de service van P.T.T. gingen verder. Die rollen braken af en men bedacht hiertegen om enkele pennen uit de kam weg te laten, tijdens het zegels aan de rol meer onderling verband en de rol als zodanig grotere trekkracht en sterkte perforeren der hele vellen postzegels bij Enschedé & Zoon. Hierdoor kregen de zegels aan de rol meer onderling verband en de rol als zodanig grotere trekkracht en sterkte.

Afb. 4: brief met perforatie Henny 2, afgestempeld Den Haag 15 maart 1919

Deze rollen met 'roltanding' verschenen sinds 1924 en in de bedienende machine was een nieuwtje aangebracht: direct vóórdat het zegel werd afgesneden, ontving het zegel de firmaperforatie.

En hiermee was de postzegelkas uit losse brokstukken van vellen bestaande, teruggebracht tot een klein brandkastje, waaruit alleen geperforeerde zegels voor den dag konden komen. Een dergelijke postzegelmachine werd echter bij de Nederlanden van 1845 nooit gebruikt. Verwondering behoeft dit niet zozeer te wekken, want de hier beschreven 'Poko'-machine verouderde alras. De frankeermachines, waarbij geen postzegels meer gebruikt werden, deden hun intrede. In September 1925 werd door het Hoofdkantoor te Den Haag een 'frankeermachine zonder postzegels', model 'Universal Postal Franker' in gebruik genomen. Zutphen perforeerde echter door met de perforatie 'HENNY' waarmee nog de zegels 7 1/2 ct rood en 15 ct geel, die in 1928 werden uitgegeven, bekend zijn.

En hiermede hopen wij dan de geschiedenis en de mogelijkheden der 'HENNY'-perforatie, van 1875 tot circa 1930, binnen de sfeer waarin zij gebruikt werd, te hebben gereconstrueerd.

P.C. Korteweg

Bron: personeelsblad Taak & Tolk van Nationale Nederlanden, oktober 1955.
Met dank aan Gerben Klein Baltink, die dit artikel onder onze aandacht bracht.